

Vladimir MIHOLEK

DRUŠTVO HRVATSKOG SOKOLA U ĐURĐEVCU 1908. – 1929.

U povodu stote godišnjice osnutka

Ideja sokolstva proistekla je iz gimnastičkog pokreta Švedske i Njemačke sredinom 19. stoljeća, koji se počeo širiti cijelom Europom. Pokret je potom zahvatio Čehe, koji su u to vrijeme sloveli kao najaktivniji u kulturnom preporodu nacije. Sama ideja javila se kao izraz borbe protiv njemačke prevlasti i kao odgovor njemačkom gimnastičkom društvu Turner. Simbol sokola prihvaćen je u Pragu na prijedlog prof. Emanuela Tone-
ra, koji je ime uzeo iz narodnih pjesama u kojima sokol predstavlja junaštvo i svjetlost. Dakako da je i naš narod cijenio značenje sokola, što također možemo potvrditi mnogim narodnim pjesmama, prezimenima, i raznim toponimima. Prvo sokolsko društvo pojavilo se u Pragu 1862. godine a osnovala su ga dva češka rodoljuba; Hinko Fün-
ger i Miroslav Tyrš. Oni u sokolskom društvu nisu vidjeli samo društvo za tjelovježbu, već su ga smatrali i sredstvom za buđenje narodne svijesti, podizanje tjelesne i moralne snage naroda, a cilj im je bio slobodan narod u slobodnoj domovini. Pokret je ubrzo zahvatio i ostale narode austrougarskog carstva, pogotovo slavenske zemlje. Prema pisa-
nju sokolskih glasila, *sokol* je čovjek koji nastoji biti tjelesno i duševno što savršeniji, da budu zdrava, jaka, samosvjesna, slobodoumna, trijezna i moralna osoba koja se osjeća i radi bratski, rodoljubivo, demokratski i čovječanski. Točnije, traži od sokola da bude dobar čovjek, prije svega da prizna svoje vlastite pogreške i da ih se nastoji riješiti; da bude svjestan moralne odgovornosti; da voli rad i ne zavidi nikome, već da se veseli uspjehu drugih. On ne smije mrziti, već ljubiti bližnjega svoga kao samoga sebe. Shod-
no tome, zadatak hrvatskoga Sokola bio je promicati razvoj hrvatske narodne snage i svijesti, braniti hrvatski narodni ponos i čast, te sudjelovati u sveopćem narodnom radu i napretku. U sva hrvatska društva trebao se uvesti duh bratske ljubavi, međusobnoga štovanja, sokolske sloge i požrtvovnog rada.¹

Prvu gimnastičku školu u Zagrebu otvorio je Nijemac Miroslav Singer 1859. godine a gimnastika je u škole uvedena 1874. godine, kada je u Zagrebu pod vodstvom dr. Josipa Fona osnovano prvo hrvatsko sokolsko društvo. Ubrzo se osnivaju i druga društva diljem hrvatskih zemalja. Nakon toga se 27 hrvatskih društava 6. studenoga 1904. go-
dine udružilo u Hrvatski sokolski savez, koji je 1906. godine primljen u međunarodnu gimnastičku federaciju. Svojom je reprezentacijom Savez sudjelovao na međunarodnim natjecanjima u Pragu (1907.), Luksemburgu (1909.), Torinu (1911.) i Parizu (1913.). Od 1907. godine društva pojedinih regija okupljaju se u sokolskim župama koje su nazvane

po imenima zaslužnih Hrvata: Župa Fonova (Zagreb, 1907.), Župa Ljudevita Posavskog (Sisak, 1907.), Župa Preradovićeva (Bjelovar, 1907.), Župa Strossmayerova (Osijek, 1907.), Župa Zrinskoga (Karlovac, 1907.), Župa dr. Ante Starčevića (Senj, 1909.) i Župa dr. Pere Magdića (Varaždin, 1929.). Svako društvo trebalo je održati barem jednu javnu vježbu godišnje, odlaziti na vježbe drugih društava, priređivati izlete, zabave i razna poučna predavanja. Osim tjelovježba, trebalo se posvetiti pozornosti i prosvjetnom radu održavanjem predavanja i osnivanjem sokolskih knjižnica. Savez je izdavao glasnik *Hrvatski Sokol* i *Hrvatski sokolski kalendar*.

Svi sokoli morali su nositi točno propisana odijela. Za muške članove bila je predviđena crna kapa s crnim 6 cm visokim rubom i crvenom tjemenicom. Na kapi nad lijevim okom imao je stajati znak sa hrvatskom trobojnicom, sokolskim monogramom i sokolskim perom položenim ukoso prema gore, ne duljim od 30 cm. Surka je bila od smeđega sukna s pletenim vrpcama debelim 4 mm a dugačkim 60 cm. Na surci su smjela biti dva džepa, i to iznutra na prsima. Hlače su bile od istoga materijala običnoga francuskog kroja, dolje sa sponama za cipele a gore s 4 spone za provlačenje remena oko pojasa. Košulja je šivana od tankoga svijetloplavog platna a kopčala se s tri dugmeta od crvene kosti. Cipele su bile od crne nelakirane kože. Starješine, vođe i zastavnici nosili su šerpu preko ramena, s desnoga na lijevo ispod lijeve ruke. Starješine i zastavnici nosili su još trobojku, a vođe modru. Muški podmladak imao je crvene dalmatinske kapice, crvene košuljice, hlače dokoljenice od smeđega ruskog platna, pojas hrvatsku trobojnicu i crne cipele. Članice su za vježbu nosile crveni rubac, bluzu od bijeloga platna, tamnomodru suknju, gaćice od crne tkanine, čarape i crne papuče. Za svečane prigode nosile su sportski šesirić boje odijela, bluzu od svijetlocrvenoga platna, suknju ravnog kroja, haljetak dugačak oko 70 cm s naramenicama, crne čarape i crne visoke cipele. Ženski pomladak je imao haljinicu od smeđega ruskog platna, gaćice od istoga platna, crne čarape i kratke crne papuče.²

Prvo sokolsko društvo u Podravini osnovano je 5. kolovoza 1906. godine u Koprivnici, a od iduće godine društva su osnivana i u drugim mjestima; Pitomači (1907.), Virju (1920.), Drnju (1924.), Novigradu (1925.), Subotici (1925.), Goli, Hlebinama, Kloštru Podravskom, Kutnjaku, Peterancu i Torčecu. Župa Preradovićeva formirana je 19. svibnja 1907. godine sa sjedištem u Bjelovaru, u čijem su sastavu, osim spomenutih podravske društava, bila i ona iz šire okolice Bjelovara (Daruvar, Križevci, Virovitica, Garešnica, Grubišno Polje, Slatina, Suhopolje, Sv. Ivan Žabno, Veliki Grđevac, Veliki Zdenci, Hercegovac, Badljevin, Cirkvena, Daruvarski Brestovac, Gradec i Sirač). Na čelo župe izabran je starješina Rudolf Žličar a za prvoga zamjenika Milan Pintar³ iz Đurđevca.

Prvi Đurđevčani koji su pokazali interes za sokolstvo bili su odvjetnik dr. Iso Lichtenberg i dr. Ivan Sahan, u to vrijeme ravnatelj Brennerovoga paromlina *Podravina d.d.* u Đurđevcu. Oba su sa po 50 kruna dobrovoljnog priloga, kao članovi utemeljitelji, pomogli Pitomačanima u osnivanju tamošnjega Sokola.⁴ Namjeravali su djelovati u njho-

vu društvu, no do sokolske inicijative ubrzo je došlo i u Đurđevcu, gdje su se aktivirali. Hrvatski Sokol u Đurđevcu osnovan je 15. kolovoza 1908. godine na poticaj dr. Luje Harazima⁵ (1850. – 1916.) koji se sa sokolstvom upoznao još krajem 19. stoljeća u Beču za vrijeme školovanja na medicinskom fakultetu. Tijekom njegova prvog službovanja u Karlovcu došlo je do osnivanja *Pokupskog Sokola* (1885.) kojem je bio jedan od osnivača i prvi starješina (1885. – 1887.). Kasnije je službovao u Ludbregu, Slunju i Virju a 1905. godine došao je u Đurđevac za kotarskog liječnika. Kao osoba sa sokolskim iskustvom okupio je nekolicinu istomišljenika s kojima je osnovao takovo društvo i u Đurđevcu.⁶ Za prvoga starostu (starješinu) izabran je Harazim, podstarješinu Josip Petrićec i tajnika učitelj Stjepko Pirnath. Članovi odbora bili su Rok Maričić, kotarski veterinar Koloman Bijelić (Weiss), Mijo Marić, Luka Jendrašić, mjernik Josip Hegedić, Ivan Živko i Ivan Beluhan. Na osnivačkoj skupštini upisalo se 40 članova a odlučeno je da će se pobrinuti da dobiju učitelja tjelovježbe iz Praga.⁷

Pravila društva odobrena su 11. listopada od strane kraljevske vlade.⁸ U njima stoji da je svrha društva odgoj i promicanje tjelovježbe. Članovi društva dijelili su se na začasne, utemeljiteljne, izvršujuće i podupirajuće. Utemeljiteljni članovi plaćali su najmanje 50 kruna članarine zauvijek, s rokom uplate od godinu dana. Ako takav član ne bi članarinu uplatio u predviđenom roku prestao bi biti utemeljiteljem, a dotad uplaćena svota smatrala se darom. Podupirajući su plaćali 5 kruna godišnje, izvršujući 1 krunu mjesečno a učenici 3 krune godišnje. U društvo je mogao biti primljen svatko koji je navršio 18 godina te ako nije bio kažnjavan. Ime prijavljenog člana stavljalo se na oglasnu ploču u društvenim prostorijama tako da je svatko mogao dati eventualan prigovor. Osam dana nakon prijave upravni odbor je odlučivao o primitku novoga člana. Svaki član je mogao biti isključen ako nije platio članarinu, ako je prekršio pravila društva ili ako se nepristojno i nedolično vladao. Svečana odijela nosili su samo začasni i izvršujući članovi i samo su oni mogli sudjelovati na javnim vježbama.

Upravni odbor upravljao je društvenom imovinom, odlučivao o primanju i isključivanju članova, izrađivao kućni red za tjelovježbu, ubirao novčane prinose, organizirao zabave, sastanke i izlete, predlagao skupštini zaslužne osobe za začasne članove, te imenovao vođu i učitelje tjelovježbe. Stručnom stranom upravljao je vođa i prednjački zbor koji se sastojao od vođe, njegovoga zamjenika, prednjaka, prednjačkih zamjenika, prednjačkih pripravnika i začasnih članova. Članovi zbora nisu plaćali članarinu u društvu, već u prednjačku blagajnu iz koje su se plaćali putni troškovi zbora. Članovi su bili dužni polaziti prednjačke satove i sjednice, iskušati sve prednjačke vježbe i pokoravati se opomenama učitelja, te preuzeti vodstvo odjela ako je to vođa naredio. Vodstvo odjela ili čete povjeralo se prednjaku. Članovi zbora održavali su razna predavanja pripravnici koji su se nakon 6 mjeseci morali podvrci teoretskom i praktičnom ispitu. Pripravnik je morao opetovati jednom godišnje. Za začasnog člana mogao je biti izabran onaj koji je najmanje 10 godina bio u zboru, i to dvotrećinskim glasovima, dok je konačnu odluku donosio upravni odbor. Začasni član nije morao polaziti prednjačke

satove, skupne vježbe, kao ni sudjelovati na natjecanjima. Vođenje odjela povjeravalo se prednjacima a po potrebi i prednjačkim zamjenicima. Ako u roku od 60 dana član ne bi došao dva puta na vježbu prestao bi biti članom. O valjanosti njegove isprike odlučivao je zbor. Kod javnih nastupa vođa je nosio svjetlomodru vunenu vrpču preko desnog ramena, a svi ostali prednjaci i zamjenici nosili su dvostruku. Samo su pripravnici bili bez vrpce. Zbor je godimice između sebe birao tajnika, blagajnika i knjižničara. Spomenute zabave društvo je organiziralo za pribavljanje novca za svoj rad, ali i za humanitarne svrhe. Izleti su se pak organizirali zbog: uvježbavanja vježba u koracanju, trku, bijegu te savladavanju poteškoća i zapreka skakanjem, penjanjem, bijegom na juriš; ali i zbog privikavanja tijela na vrućinu, kišu i vjetar. Svako društvo imalo je svoju zastavu – hrvatsku trobojnicu. Na jednoj strani zastave na bijelom je crvenim izvezeno mjesto iz kojega je društvo, a na drugoj crvenim i plavim izvezen je sokolski monogram. Sokolski pozdrav je bio isti kao i vojnički. Svi sokoli držali su se gesla: *U desnici snaga, u srcu odvažnost, u mislima domovina!*

Đurđevečki sokoli zdušno su krenuli s raznim aktivnostima u društvu te su zasigurno privukli pozornost Đurđevčana, osobito mladih. Tako je mladež, 2. veljače u 20 sati, u dvorani *Preradović* priredila građansku zabavu s predstavom i plesom uz domaću glazbu. Predstavili su igrokaze *Soba br. 13* i *Seljaci u gradu*. Ulaznina je bila jednu krunu, dok je obitelj plaćala dvije. Nazočni su bili ravnatelj paromlina Luj Harazim ml. sa suprugom, kotarski pristavi Dill i Stilinović i kotarski veterinar Plehaty, svi sa suprugama. Dill je dražbovao jednu krafnu koja je po američkom sustavu nadmetanja donijela 7,02 krune, a povratak izgubljene igle jedne gospođice 1,30 krune. Zajedno s ulazninom prikupljeno je 247 kruna, uz čistu zaradu od 130 kruna. Sokolašima je za gimnastičke sprave predano 70 kruna a siromašnoj mladeži 40 kruna. Ostatak od 20 kruna položili su u štedionicu kao fond za buduće priredbe.⁹ Rad Sokola pratio je i županijski tisak u kojem je naznačeno da će se sokolsko društvo 25. travnja po prvi put javno predstaviti svojim Đurđevčanima običnim atletskim vježbama. Trebala je to biti predvježba za prvi javni nastup koji je planiran za kraj svibnja ili početak lipnja.¹⁰ Ponukana najavom svojega prvog nastupa đurđevečka mladež je s istom nakanom održala još jednu plesnu zabavu (16. svibnja) na kojoj je uz zaradu prikupljeno i 23,60 kruna dobrovoljnih priloga: Luj Harazim ml. (10 kruna), Josip Hegedić, odvjetnik dr. Iso Lichtenberg, dr. Petar Mayer¹¹, Wilhelm Singer (svi po 2 krune), trgovac Josip Kohn (1,20 krune), Ivan Beluhan i Rudolf Singer po jednu krunu a Petar Janković, Vatroslav Kovačić, Tomislav Švedek i N Mrkobrad po 40 filira.¹² Prvi službeni nastup priređen je 25. svibnja na mjesnom sajmištu na Ledinama, kojeg nije omeo ni jak vjetar koji je puhao taj dan. Nastup je privukao mnoge znatizeljnike koji su došli pogledati, za njih dotad neviđeno takmičenje. Izvođenje prostih vježbi povjereno je bilo Josipu Hegediću uz pratnju domaće glazbe. Bile su zastupljene slijedeće discipline: trčanje (91,4 m), skok u vis zaletom i s mjesta, skok u dalj zaletom, skok iz mjesta, trčanje (201,1 m), bacanje kamena i potezanje užeta. U trčanju u obje discipline pobijedio je Luj Harazim ml., u skoku u vis

zaletom M. Bakić (160 cm), u skoku u dalj zaletom Josip Zlatec, te J. Janković u skoku u vis s mjesta (120 cm), skoku u dalj s mjesta (4,20 m) i u bacanju kamena. U povlačenju užeta bolja je bila momčad u kojoj je bio snažni Mirović. Na kraju su prikazane još neke proste vježbe i održan počasni mimohod starješini Harazimu u čast.¹³

Svoju prvu zabavu Sokol je priredio 12. lipnja te godine u svratištu *Preradović*. Prije zabave đurđevečki diletanti (glumci amateri) priredili su svoju predstavu odglumivši pred velikim brojem mještana *Graničare* od Freudenreicha. Glumili su Rudolf Singer, gospođica T. Radošević, M. Katulić, trgovac Đuro Matoničkin, učiteljica Milka Stazić, Lav Neuhaus, Luka Jendrašić, gospođica M. Sever, Stjepan Filipović, V. Kovačević, gospođica Anka Puškaš, M. Trbuljak, T. Kolar, A. Južnić, Bakić, F. Kovačić, P. Balatinec i djevojčice Glad i Babić. Glumci su dobro odigrali svoje uloge a istakle su se gospođica Stazić kao *Karolina*, Matoničkin kao *Grga* i Singer kao *Andrija*. Originalne kostime pribavio je starješina Harazim a redateljski posao odradili su šumar Ivan Milković i učitelj Stjepko Pirnath. Poslije je uslijedio ples do jutra. Obiteljska ulaznina iznosila je 3 krune, a pojedinačna 1,5 kruna. Prikupljeni novac predviđen je za sokolske sprave.¹⁴

Te godine mladi sokolaši prvi put su sudjelovali u svojim novim uniformama, i to u tijelovskoj procesiji zajedno s ostalim đurđevečkim društvima (obrtničke zadruge, vatrogasci, crkvena društva).¹⁵ Nekad se tim i sličnim procesijama pridavala velika važnost, pa se čak i gledalo koje će društvo prvo biti u povorci. Na taj način su se svečano predstavili Đurđevčanima. Spomen-medalje sokolašima koji su pobijedili na prvoj športskoj utakmici u Đurđevcu svečano su podijeljene 17. srpnja od strane starješine. Poslije je u Jankovićevoj gostionici u Kolodvorskoj ulici održana zabava na kojoj je prikupljen novac za sokolašku zastavu i Društvo Ćirila i Metoda.¹⁶ Đurđevečki Sokol prvi put se sa svojim vježbačima izvan Đurđevca predstavio u nedjelju 13. lipnja na javnoj vježbi u Pitomači na kojoj su sudjelovali i sokoli iz Suhopolja, Virovitice i Daruvara.¹⁷ Slijedeći nastup imali su 4. srpnja na sletu Župe u Bjelovaru. Javne vježbe održane su prije podne u bjelovarskoj sokolani a poslije podne vani. Za župsko prvenstvo natjecalo se po pet vježbača u slijedećim disciplinama: na preči, ručama, konju s hvataljkama, konju uzduž, u trčanju, bacanju kocke, dizanju utega, skoku u dalj, s motkom te prostim vježbama. Đurđevčana nije bilo među prvoplasiranim jer se nisu mogli mjeriti s ostalima, pogotovo Bjelovarčanima, koji su bili brojniji i uvježbaniji, a i njihova društva su bila starija od đurđevečkog koje se ustrojilo tek prije nekoliko mjeseci. Svečanosti i takmičenjima bili su nazočni starješina Hrvatskoga sokolskog saveza dr. Lazar Car i tajnik dr. Dragan Janeček. Sokole su pozdravili gradonačelnik Blaževac te starješina Župe Preradovićeve dr. Strižić.¹⁸ Jedan neplanirani nastup imali su 13. srpnja prilikom dočeka vojvode Leopolda Salvatorea u Đurđevcu, koji je došao u nadzor vojne vježbe koja se održavala u okolici. Tom je prilikom bio svečano dočekan ispred Harazimove kuće od strane lokalne vlasti, školske mladeži i vatrogasaca, uz pozdravni govor Radićevca Tome Jalžabetića. Vidjevši sokole vojvoda je nagovorio starostu Harazima da pred njim pokažu svoje vježbe. Vojvoda se u Đurđevcu zadržao skoro tjedan dana a noćio je kod

Harazimovih.¹⁹

Prvu javnu vježbu đurđevčki Sokol je priredio 15. kolovoza, na godišnjicu osnutka društva. Na crkvenom trgu ispred šetališta, na takozvanom Bentu, uredili su poseban prostor za vježbanje, ograđen i okićen hrvatskim trobojnicama i sokolskim grbovima. Kao gosti stigli su vježbači bjelovarskog Sokola na čelu s vođom Jankovićem i u pratnji vojne glazbe 16. pješачke pukovnije²⁰ iz Bjelovara. Vježbalo se ovim redom: proste vježbe (Đurđevac), vježbe na ručama (Bjelovar), vježbe s batinama (Đurđevac), vježbe na preći (Bjelovar), trčanje na 91 m, skok u vis i dalj, bacanje kamena, i na kraju zajednički nastup svih natjecatelja. Najzapaženiji je bio Bjelovarčanin Fischer koji je pobijedio u skoku u vis (1,60 cm), skoku u dalj (466 cm) i trčanju na 91 m (12 sek.). Kamen je najdalje bacio Vajda iz Bjelovara (7,89 m). Svečanosti je bio prisutan i gospodin Jilk, vođa iz Koprivnice. Oko 18 sati na šetalištu je priređena pučka svečanost kakve dotad nije bilo u Đurđevcu. Podignuta su četiri šatora okićena trobojnicama, domaćim tepisima i fenjerima. U jednom su šatoru gospođe Lichtenberg i Harazim točile šampanjac a dvije strane gospođice prodavale cigarete. Bio je tu i *vrutak sreće* pored kojeg su gospođice Kohn, Harazim, Lausch, Šušković i Devčić prodavale cvijeće. Gospođe Vojnić i Bažulić nudile su pak slastice. Uvečer se prikupilo podosta ljudi i znatizeljnika, pogotovo kad je otvoren ples. Utrženo je 1.000 kruna što je za takve priredbe bilo puno u to vrijeme.²¹ Otprilike tih dana starješina Harazim je slavio imendan pa su ga članovi iznenadili bakljadom i podoknicom. Nakon pozdravnog govora vođe Jankovića, starješina ih je sve pozvao u kuću na vino.²² Te godine je Sokol priredio još jednu zabavu s diletantskom predstavom i plesom koja je održana 21. studenoga u *Preradoviću*.²³

Iz lokalnih novina doznajemo da su sokolaši u 1910. godini također bili aktivni. Godina je počela plesnom zabavom (21. siječnja), na koju su gosti došli u narodnim nošnjama, i kostimiranom zabavom (31. siječnja) koja se održala u gostionici kod Maitza na kojoj su bili i gosti iz Bjelovara.²⁴ Međutim, u lipnju virovske *Hrvatske novine* bilježe da je rad u Sokolu posustao zbog nekih nesuglasica, a isto se dogodilo i u tamburaškom društvu *Preradović*, pa se tražilo više društvenoga i demokratskog života u Đurđevcu.²⁵ Na sreću, sokolaši su ovaj članak pobili jer su 26. lipnja sudjelovali na javnoj vježbi u Koprivnici s deset članova. Vježbali su i sokoli iz Bjelovara (12 članova) i Križevaca (7 članova).²⁶ Drugu po redu javnu vježbu održali su u nedjelju 14. kolovoza u dvorištu gostionice Janković. Iz Bjelovara je stigao starješina Župe dr. Strižić s 20 sokolaša i fanfarom, Pitomačani na čelu s vođom Götzom, te nekolicina iz Koprivnice. Vježba je započela u 17 sati svirkom bjelovarske vojne glazbe, dok su vježbači prikazali proste vježbe s kojima su kasnije nastupali na II. svesokolskom sletu u Zagrebu. Vježbali su točno i skladno a na molbu svih nazočnih morali su i ponavljati. Tom prilikom se istaknuo Katulić na ručama, a lijepo su izvedene i vježbe s batinama. U skoku u vis prvo mjesto je osvojio Janković a u skoku u dalj Seleš. Vježba je završila oko 19 sati nakon čega je Harazim pohvalio vođu Marića na dobro uvježbanoj ekipi. Sve je na kraju, kao i obično, završilo zabavom. Unatoč lijepoj svečanosti bjelovarska *Nezavisnost* je, iz pera

nepoznatog Đurđevčana, iznesla opravdanu kritiku Đurđevčanima:

„Kako su društvene prilike u našem mjestu još uvijek ispod svake kritike, tako je i ovaj put stanoviti dio pučanstva svojom odsutnošću htio da dokumentira na sav glas razvikanu svoju hrvatsku svijest i žarko domoljublje, a kad treba da se to pokaže činom onda ih nema.“²⁷

Krajem godine (26. studenoga) diletanti su opet u *Preradoviću* održali svoju priredbu. Prikazana je predstava *Zulejka* Milana Hanžeka a poslije su bili zabava i ples.²⁸ U glasilu *Hrvatski Sokol* za protekle godine nije bilo nekih zapisa o radu Sokola u Đurđevcu, osim što sam pronašao podatak u iskazu dugova Savezu u kojem stoji da su sva društva Župe Preradovićeve imala određena dugovanja prema Savezu, osim đurđevečkoga koje je sve namirilo za 1909. i 1910. godinu. Treba spomenuti i sastanak središnjeg odbora Župe održanog 13. studenoga u Bjelovaru na kojem je zaključeno da se u društvo ne smije primiti niti jednog člana drugoga društva ako ne preda pravovaljanu otpusnicu jer su se događale razne nepravilnosti, pogotovo što se te odredbe nijedno društvo nije pridržavalo. Za primjer je naveden đurđevečki Sokol koji je u svoje redove primio jednog sokola kojeg je kasnije morao isključiti iz članstva jer se doznalo da je sudbeno gonjen i kažnjen poslije istupa iz prijašnjeg društva.²⁹

Hrvatski sokolski savez izdavao je mjesečnik *Hrvatski Sokol* i godimice *Hrvatski sokolski kalendar* koji je, između ostalih članaka, objavljivao i statističke podatke svojih društava. Prvi podaci o đurđevečkom Sokolu objavljeni su u kalendaru za 1911. godinu, tako da za par prijašnjih godina nema podataka jer društvo vjerojatno nije slalo svoje podatke Savezu. Spomenute godine zabilježena su 64 člana, jedan začasni, pet utemeljitelja, 25 podupirajućih i 33 izvršujuća, odnosno aktivnih članova. Za starješinu je 1911. godine ponovno izabran Lujo Harazim koji je na čelu Sokola bio od samoga osnutka. Zamjenik mu je bio Rok Maričić, tajnik Luka Jendrašić, blagajnik Mijo Marić; odbornici Ivan Beluhan, Josip Hegedić, Franjo Janaček, Dragutin Ređep, Martin Ružman i trgovac Miroslav Vojnić, a njihovi zamjenici Đuro Ferencić, Stjepan Filipović i Franjo Topolčić. Vođa je bio Josip Hegedić sa zamjenikom Jendrašićem. I te godine priređena je zabava sa šaljivim predstavama (obiteljska ulaznica 1,2 krune, osobna 69 filira), uz neizostavnu vojnu glazbu iz Bjelovara, kao i javna vježba na blagdan Petra i Pavla 29. lipnja. U vježbama su se ovaj put istakli mali sokolići pod Marićevim vodstvom a posebno je kao najbolji vježbač pohvaljen urar Hubalek koji bi, kako primjećuje autor članka, mogao vježbati i u puno većim društvima.³⁰ Na svesokolskom sletu u Zagrebu (12. – 16. kolovoza) sudjelovala su mnogobrojna hrvatska sokolska društva a među njima su bili i malobrojni đurđevečki predstavnici kojih, sudeći prema rezultatima takmičenja, nije bilo među zapaženima.³¹ Te su godine zabilježena i dva izleta, jedan u Kloštar a drugi u Sirovu Katalenu.

Za 1912. godinu statistika bilježi 54 člana, starješinu Harazima, zamjenika mu Miju Marića, tajnika Stjepana Filipovića, blagajnika Đure Ferencića, vođu Miju Marića i zamjenika Ivana Hubaleka. Odbornici su bili Ivan Beluhan, Luka Jendrašić, Franjo Ja-

naček, Dragutin Ređep, Martin Ružman, Franjo Topolčić i Miroslav Vojnić, a njihovi zamjenici Martin Katulić, Ignac Zlatec, Vilhelm Singer i Ignac Tomica. Te su godine, uzvrativši posjet Bjelovarčanima, sudjelovali na svečanosti posvete novoga sokolskog doma (sokolane) u Bjelovaru 2. lipnja.³² O redovitoj godišnjoj vježbi u lokalnom tisku, kao i u sokolskom mjesečniku, nije objavljen nikakav članak. Isto tako je izostala i statistika za 1913. godinu a sokolski kalendar nije ju zabilježio sve do 1925. godine. Po svemu sudeći, sve podatke Savezu, kao i članke lokalnom tisku o aktivnostima društva slao je Lujo Harazim, no on je početkom prvoga svjetskog rata otišao na službu u vojnu bolnicu u Čakovec, što je razlog zašto su ta izvješća izostala. Nažalost, Harazim je tamo obolio na živce te završio u bolnici u Stenjevcu gdje je 1916. godine i umro. Bio je to veliki gubitak za Đurđevac jer je time izgubio dobrog liječnika, a isto tako i za Sokol koji je ostao bez svojega osnivača i starješine.

Petu godišnju vježbu sokolaši su održali u nedjelju 27. srpnja u 17 sati na gradilištu zgrade Prve podravske štedionice. Kako je prihod od večernje zabave bio namijenjen za izgradnju sokolane, možemo zaključiti da je bila pokrenuta inicijativa za gradnju, za koju je zasigurno bio zaslužan Harazim, no vjerujem da je njegovim odlaskom u Čakovec ta akcija propala jer, koliko mi je poznato, ona nikad nije sagrađena. Stoga su za vježbanje i nastupe koristili sajmište, crkveni trg i otvoreni prostor uz Jankovićevu gostionicu³³. Budući da su Jankovići podupirali društvo i bili aktivni članovi, očito su društvu ustupili svoje prostorije u kojima su se sastajali.

Program pete vježbe bio je slijedeći; prvo su đurđevčki sokoli pokazali proste vježbe, zatim su nastupale koprivničke sokolice s ukrašenim obručima, potom Đurđevčani na konju s hvataljkama, slijedili su Koprivničanci s veslima, domaći na preči, i na zadnje, sokolice iz Koprivnice s čunjevima. Navečer je, kao što sam već spomenuo, upriličena pučka svečanost s šaljivim igrama na šetalištu pokraj crkve. Ulaznina za prvo mjesto iznosila je 2 krune, za drugo mjesto 1,5 krunu a za stajanje 80 filira. Članovi Sokola, đaci i vojnici plaćali su polovicu.³⁴

Slijedeće su godine bjelovarske novine zabilježile sastanak središnjega odbora Župe 25. ožujka u Sokolskom domu u Bjelovaru. Odbor je zaključio da će se glavna skupština održati 19. travnja u Đurđevcu. Ona je i održana, ali 26. travnja u (10 sati), i to, kako stoji u članku, u sokolani. Ta činjenica ipak ne stoji jer u Đurđevcu sokolana nije izgrađena. Autor je po svemu sudeći mislio na prostorije gostionice Janković u kojoj se đurđevčki Sokol sastajao i djelovao. Na ručku, koji je priređen poslije skupštine, prikupljene su 24 krune za hrvatske škole u Trstu.³⁵

Nastupajući rat negativno se odrazio, kako u političkom i gospodarskom tako i u društvenom pogledu, pa je i rad sokolskih društava očito stagnirao. Mnoštvo muškoga članstva otišlo je u rat a dobar dio ostavio svoje živote na europskim bojišnicama ili završio kao invalidi. Nakon rata došlo je do prekrajanja karte Europe, nestala je Austro-ugarska monarhija, nakratko je uspostavljena Država SHS na čelu s Narodnim vijećem a potom i Kraljevina SHS. Upravo za vrijeme kratkotrajne vladavine Narodnog

vijeća, a na prijedlog suca Petra Zrelca, đurđevečki je Sokol odigrao nebičnu ulogu. Bio je zadužen da se, kao općinska narodna straža, brine za javni red i mir u Đurđevcu na čelu s natporučnikom Ormušem. Tako su sokolaši silom prilika morali nositi oružje (podijeljeno im je 26 pušaka) našavši se u specifičnoj situaciji koja nije imala veze sa športskim aktivnostima. No, ne treba zaboraviti da im je zadaća bila i domoljubna, pa je takva njihova uloga u neku ruku i opravdana.³⁶

Novonastale promjene zadesile su i sokolstvo. Na sokolskom saboru u Novom Sadu 28. lipnja 1919. godine došlo je do sjedinjenja hrvatskih, slovenskih i srpskih sokolskih društava u novi Sokolski savez Srba, Hrvata i Slovenaca sa sjedištem u Ljubljani, koji je od 1920. godine preuzeo naziv Jugoslavenski sokolski savez. Hrvatski sokolaši razočarali su se u novom Savezu pa je došlo do sukoba između Saveza i zagrebačkog Sokola. Nije ni čudo jer su narod i članstvo imali odbojnost prema jugoslavenskim ustanovama i srpskoj politici, a novi Savez smatrali su jugoslavenskom, odnosno srpskom institucijom. Također je došlo i do nepodudaranja dotadašnjih sokolskih načela s novima. Naredne godine zagrebački je Sokol istupio iz jugoslavenskoga saveza te uzeo staro ime – Hrvatski Sokol. Njegovim stopama krenula su i hrvatska društva. Dobar dio njih imao je velikih poteškoća jer im je vlada oduzela cijelu dotadašnju imovinu (zgrade, sprave i sl.) i predala ih na korištenje malobrojnim sokolašima Srbima koji su ostali vjerni Jugosokolu. Ubrzo su hrvatska sokolska društva odlučila ponovno osnovati svoj savez. To se dogodilo 18. siječnja 1922. godine izdanjem proglašena o istupanju iz Jugoslavenskoga sokolskog saveza, a na osnivačkoj skupštini 5. ožujka u Zagrebu Hrvatski sokolski savez je i obnovljen. Isto je učinila 25. travnja i Župa Preradovićeva. To se nije sviđelo vladajućem režimu koji je na sve moguće načine pravio neprilike hrvatskom savezu. Osjetili su to i Virovci koji su formalno osnovali svoje društvo (21. veljače 1920.), da bi im pravila bila odobrena tek 1924. godine. Stoga je novouspostavljeno sokolstvo, osim tjelovježbe uvelo novu zadaću; nacionalni rad, buđenje i širenje hrvatske svijesti. Radi toga su društvima pristupali i stariji Hrvati vidjevši u njima kule za obranu od sve više rastućeg jugosrpstva. Jedan od takvih bio je i seljak političar Tomo Jalžabetić³⁷ koji je pristupio društvu iako je tada imao pune 74 godine. S tim ciljem bilo je određeno da svako društvo mora imati pročelnika za kulturno-prosvjetni rad koji je trebao potaknuti osnivanje diletantskog zbora, knjižnice, tamburaša i drugih sekcija.

Je li Sokol u Đurđevcu djelovao tih poslijeratnih godina i u kojoj mjeri nije nam poznato. Slijedeći podatak o aktivnosti Sokola odnosi se na 1924. godinu kada je 30. siječnja održana glavna skupština na kojoj je za starostu izabran Milan Pintar a za zamjenika i vođu Stjepan Filipović. Očito da je došlo do promjena u članstvu a najveći je gubitak bio nedostatak dr. Luje Harazima. Aktivnost društva proširena je i na kulturnu sekciju koju je vodio Ivan Repač. On je u Đurđevcu pokrenuo tečaj međunarodnog jezika esperanta koji je započeo 17. veljače u prostorijama stare škole. Tijekom tečaja održano je predavanje D. Maruzzija, predsjednika Saveza esperantskih društava u Zagrebu, o razvitku i važnosti tog jezika. Upisi za polaznike su se vršili kod Židovca i Matije Kroga.

Za dvomjesečni tečaj plaćalo se 25 dinara, naučnici su imali 50% popusta, dok su soko-
laši imali besplatan tečaj.³⁸ Istovremeno je pri đurđevečkom Sokolu djelovala i teniska
sekcija što potvrđuje poslovna knjiga trgovine Roberta Brennera u kojoj stoji podatak
da je sekcija kupila pocinčanu žicu i čavle za izradu ograde oko teniskog terena.³⁹ Pre-
ma odluci Hrvatskoga sokolskog saveza donešene na glavnoj skupštini 28. lipnja 1922.
godine svako je društvo imalo 30. travnja slaviti mučeničku smrt hrvatskih junaka Petra
Zrinskog i Frana Krste Frankopana. Te je godine proslava održana 29. travnja u 20
sati okupljanjem đurđevečkih društava u dvorištu vatrogasnog spremišta; Hrvatskog
Sokola, Prosvjetnog društva Zrinski, Vatrogasnog društva, ogranka Saveza hrvatskih
obrnika kao i ostalih građana. Potom se svečana povorka uputila do kuće odvjetnika
Petra Sabolića gdje je povjerenik općine Filip Martinčić s prozora pozdravio povorku.
Na kraju se govorom pridružio i Viktor Pogačnik⁴⁰ viknuvši na kraju: *Živila nam naša
hrvatska domovina a mučenicima vječna slava!* Nakon toga je puhački orkestar odsvirao *Lijepu
našu* uputivši se s povorkom po glavnim ulicama.⁴¹ Sokol iz Virja priredio je te godine
dvije vježbe na kojima su sudjelovali i soko-
laši iz Đurđevca.⁴²

Iduće godine održan je III svesokolski slet u Zagrebu (14. – 16. kolovoza) u povodu
proslave tisućugodišnjice hrvatskog kraljevstva. Tom prilikom je u Maksimiru podignu-
ta mogila⁴³ od "svete hrvatske zemlje" što su je iz svih hrvatskih krajeva donijeli pred-
stavnici sokolskih društava. Iz Virja je vrećicu s 5 kg zemlje donio starješina Stjepan
Kucel te položivši zemlju rekao: *Donosim ovu historijsku zemlju iz središta naše ravne Podravi-
ne, natopljene krvlju protiv najezde Tatara, Turaka i Mađara. Ovaj amanet polažem kao dokument
neoborive gorde hrvatske svijesti!*⁴⁴ Šteta što nema zapisa o dolasku đurđevečkog Sokola jer
su svi predstavnici pristupili kraćim govorom. Prema *Sokolskom kalendaru* rukovodstvo
đurđevečkog Sokola je slijedeće: starješina Milan Pintar, zamjenik starješine i vođa Stje-
pan Filipović, tajnik soboslikar Ladislav Lovrenčić, blagajnik Martin Katulić; odbornici
Tomo Jalžabetić, trgovac Ivan Plazek, Ferdo Kovačić, stolar Vjekoslav Hloušek, Petar
Balatinec i brijač Matija Valek; zamjenici Stjepan Dolenčić, postolar Dragutin Vrhovski,
Stjepan Hodalić i revizori računa Lujo Holler, trgovac Robert Brenner i urar Oskar Še-
stak. Društvo je brojilo 116 članova, više nego početnih godina, no treba imati u vidu
da je uloga sokolskog društva prerasla sportsko djelovanje s početka stoljeća i pretvorila
se u lučonošu hrvatskog duha i hrvatske državnosti. Zato je članstvo i bilo brojnije jer
su se mnogi učlanili u društvo i ne misleći previše o nekakvom vježbanju. Sokol je tako
postao samo jedan od vidova borbe protiv velikosrpske politike.

Rukovodstvo je 1926. godine ostalo isto, osim što su se promijenili odbornici. Od-
bor je izabran u sastavu: Tomo Jalžabetić, Stjepan Fuček, Ivan Pazek i Stjepan Koren.
Broj članova u kalendaru nije iznesen. Milan Pintar je ujedno imao čast biti zamjenikom
starješine Župe. Međutim, istovremeno je djelovao i Hrvatski seljački Sokol kojeg je
podržavao HSS, a naročito udruga *Seljačka sloga*. Znamo to po tome što je seljački Sokol
vježbao 20 lipnja na kulturnoj priredbi *Seljačke sloge* u dvorištu Staroga grada u Đurđev-
cu. Tada je izveden jedan igrokaz, pjevalo je nekoliko zborova (Molve, Kalinovac), a

svirala je i vatrogasna glazba. Vođa sokola je bio Luka Matkov Jančijev koji je ujedno bio i tajnik ogranka *Seljačke sloge* te predsjednik *Hrvatske seljačke mladeži* u Đurđevcu. On je u stvari bio glavni pokretač osnivanja ogranka *Seljačke sloge* u Đurđevcu 1920. godine, ali je tada morao otići u vojsku pa je ogranak prestao djelovati. Nakon povratka oživio je rad ogranka i okupio seljačke sokole. Nažalost, umro je vrlo mlad (1927.) u 28. godini života. Vježbači tog Sokola nastupali su 18. srpnja i u Kalinovcu na sličnoj priredbi koju je organizirao tamošnji ogranak.⁴⁵

Društvom je 1927. godine predsjedao Stjepan Filipović, vođa je bio Tomo Orešković a tajnik Matija Valek. Društvo je brojilo 84 člana, 78 muških i 6 ženskih. Spominje se i konjanička sekcija sa 7 članova na čelu s Matijom Balatincem. Milan Pintar je i te godine obnašao dužnost zamjenika starješine Župe.⁴⁶ Posljednje podatke o đurđevčkom društvu donosi Hrvatski sokolski kalendar za 1928. godinu: 107 članova, 97 muških, 10 ženskih i 12 mladih; starješina i sada Pintar, vođa Valek i tajnik Filipović. Od aktivnosti su zabilježena tri predavanja Josipa Lovašena, učitelja na Građanskoj školi u Đurđevcu. Spomenuti Orešković (Ličko Lešće, 1899. – Đurđevac, 1978.) doselio je u Đurđevac 1924. godine iz Bjelovara te se odmah uključio u rad društva kao iskusan član koji je Sokolu pristupio još 1908. godine u Križevcima gdje je radio kao trgovački pomoćnik. Nakon što se vratio iz prvoga svjetskog rata odlazi trbuhom za kruhom u Bjelovar. Odmah je prišao tamošnjim sokolašima te postao prednjak a kasnije i zamjenik vođe. Kao vrlo dobar vježbač aktivno se bavio gimnastikom na ručama, prečama, trapezu i konju. U Bjelovaru je radio kod braće Steiner, s kojima je kasnije bio i suvlasnik, a samostalnu trgovinu manufakture, pletene i kratke robe otvorio je u Đurđevcu 1925. godine.⁴⁷

Politika se opet umiješala u rad Sokolskog saveza. Kralj Aleksandar Karađorđević proglasio je 1929. godine šestosiječanjsku diktaturu koja je zahvatila sve segmente društva. Ukinut je ustav te zabranjen rad svim političkim strankama i društvima s izrazito nacionalnim obilježjima. Potom je kralj 5. prosinca proglasio i Zakon o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije. Prema tom zakonu upravu tog saveza imali su pravo imenovati ministar prosvjete i ministar vojske i mornarice uz suglasnost predsjednika ministarskog savjeta. Savez je bio ovlašten imenovati upravu svake pojedine župe a uprave društava uprave župa. U roku od tri tjedna sva su se društva morala ujediniti u novi Sokol, u suprotnom se ukidaju. Članovi društva mogli su biti samo učenici građanskih, srednjih, učiteljskih i stručnih škola. Takva pravila nije prihvatilo nijedno hrvatsko sokolsko društvo pa su radije pristupili svojoj likvidaciji nego pristupanju. Posljednja izvanredna skupština Hrvatskog sokolskog saveza održana je 15. prosinca 1929. godine u Zagreb na kojoj su sudjelovali predstavnici svih društava. Kako vlast potencijalnim govornicima nije dala pravo govora, starješina Saveza Milan pl. Praunsperger proglasio je prestanak rada Saveza, nakon čega su svi zapjevali hrvatsku himnu. Donesen je zaključak da je Savez raspušten i da se sva društva sa svom svojom imovinom imaju likvidirati jer hrvatska sokolska društva kao takva, ne mogu biti učlanjena u novoosnovani Sokol Kraljevine Jugoslavije kao jedinstvene sokolske organizacije s naglašenim

jugoslavenskim predznakom. Zato je još više porasla mržnja prema beogradskom režimu i diktaturi koji su htjeli satrti hrvatsko ime. Dokaz tome je bila dozvola za normalan rad židovskih gimnastičkih društava.⁴⁸ Umjesto hrvatskih sokolskih društava osnovana su društva Sokola Kraljevine Jugoslavije koja su bila projugoslavenski orijentirana, kao i članstvo. Takva su društva osnovana u Đurđevcu i u Virju, no izgubila su naklonost naroda i nisu bila podržavana. U Đurđevcu je taj novi Sokol djelovao pod vodstvom liječnika dr. Frana Rajskog koji je 1932. godine pokrenuo tečaj za sokolske voditelje jer se dotadašnji vjerojatno nisu uključili u rad novih društava. To je društvo te godine sudjelovalo na javnoj vježbi u Novigradu na kojoj su bili i predstavnici društava iz Sokolovca, Virja, Gotalova i Gole. Rajski je tom prilikom bio nazočan u ime Župe.⁴⁹ Naravno da je kotarsko načelništvo primijetilo potištenost u masama radi ukidanja Hrvatskog Sokola. To se pokazalo 1. prosinca 1932. godine kad je Sokol slavio ujedinjenje Kraljevine Srbije s Državom SHS u jedinstvenu Kraljevinu SHS kojim je Hrvatska izgubila svoju državnost. Slavlju su nazočili samo malobrojni poklonici jugoslavenske Vlade na čelu s ministrom šuma i ruda Viktorom Pogačnikom, inače rodom iz Đurđevca.⁵⁰

Od ostavštine Hrvatskoga sokolskog društva u Đurđevcu pronašao sam jedino službeni pečat⁵¹ koji je relativno dobro sačuvan. Njegovu starost teško je odrediti a pronađen je među osobnim stvarima Andrije Ožure, profesora Više građanske škole, koji je u Đurđevcu počeo službovati od 1920. godine. Kako je od 1922. godine bio predsjednik ogranka Hrvatskoga Radiše u Đurđevcu, pretpostavljam da je bio i član Sokola, odnosno, možda je vodio društvenu dokumentaciju, budući da je pečat pronađen među njegovim predmetima.⁵²

SAŽETAK

Početak prošloga stoljeća val osnivanja sokolskih društava diljem hrvatskih krajeva pokrenuo je osnivanje sokolskog društva i u Đurđevcu 1908. godine. U nedostatku izvorne dokumentacije rad je nastao uglavnom na osnovi ondašnjega sokolskog i županijskog tiska te je donekle rekonstruirao djelovanje društva. Članstvo đurđevečkoga Sokola nije bilo brojno i toliko rezultatski uspješno na vježbalištima kao ono iz većih društava, ali se može reći da je društvo svojevremeno bilo veoma značajno u samome Đurđevcu. Iako je aktivnost društva varirala, ono je tijekom svih godina djelovanja uvijek bilo na braniku hrvatstva, kako za vrijeme Monarhije tako i Karadorđevićeve Jugoslavije. Zdravim vježbanjem razvijalo se tijelo a druženjem nacionalni duh, što i je bio glavni cilj društva. Osnivanje Sokola u Đurđevcu potaknuo je liječnik Lujo Harazim koji je sokolsku ideju donio iz Beča, gdje se školovao. Prije toga je bio jedan od osnivača i prvi starješina sokolskog društva u Karlovcu. Na čelu đurđevečkog društva je bio sve do smrti 1916. godine. Šestosiječanjskom diktaturom 1929. godine đurđevečkom Sokolu je, kao i Hrvatskom sokolskom savezu, zabranjen rad, da bi krajem godine prestali

djelovati pritisnuti zakonskim odredbama koje su ih tjerale u jugoslavenski Sokol.

BILJEŠKE:

1. Hrvatski sokolski kalendar za 1925.; *Nezavisnost*, 50, 11. XI. 1911.
2. Stjepan KRČMAR, Hrvatski sokol u Virju, Virje na razmeđu stoljeća, zbornik II, Virje 1984., 78.
3. Milan Pintar (1878. – 1947.), krojač; član upravnog odbora Saveza hrvatskih obrtnika u Đurđevcu od 1907. i predsjednik NK Graničar od 1921. do 1925. (Spomenspis Saveza hrvatskih obrtnika 1908. – 1933., Zagreb 1933.; Naš list, br. 4, 16. II. 1924.; Ivan Hodalić i suradnici, Graničar 1919. – 1999., Đurđevac 2000., 10. i 12.)
4. Tjednik bjelovarsko-križevački, 50, 6. X. 1906.; (dalje Tjednik).
5. dr. Ljudevit (Luj) Harazim (Ludbreg, 1850. – Zagreb, 2. V. 1916.) liječnik; od 1865. do 1968. u Osijeku učio ljekarništvo kod Josipa Gürtha, magistra farmacije, a za doktora medicine promoviran 1884. na Medicinskom fakultetu u Grazu. U Karlovcu je radio u gradskoj bolnici i besplatno obnašao službu zatvorskog liječnika, te bio gimnazijski odbornik i novinski kotarski izvjestitelj. Kao liječnik službovao je u Ludbregu, Slunju, Virju (6. IV. 1890. – 1893.), a u Đurđevcu kao kotarski liječnik od 1893. do 1898. Potom odlazi na službu u Slunj. Ponovno se vraća u Đurđevac te slušbuje od 1905. do 1915., a početkom prvoga svjetskog rata odlazi u vojnu bolnicu u Čakovec gdje je obolio na živce. Liječio se i umro u bolnici u Stenjevcu. Pokopan je u Đurđevcu. Od 1909. obavljao je dužnost općinskoga školskog nadzornika. Bavio se i prosvjetiteljsko-književnim radom. Stručne pedagoške članke objavljivao je u časopisima *Hrvatski svjetonazor* (1887.), *Balkan* (1886.), *Liječnički vjesnik* (1886.), *Prosvjeta* (1905.), *Roditeljski list* (1908.) i *Agramer zeitung* (1910.). Također je skupljao narodno blago i bio dobrotvor. Školama u Đurđevcu i pučkoj knjižnici poklonio na stotine matičinih knjiga. Imao je mnogo socijalne savjesti i ljubavi za dobro naroda. Član Matice hrvatske. Sa suprugom Alisom (Ally) Wilhelminom Hunger iz Beča imao sina, također Ljudevita. (Hrvatski biografski leksikon, sv. V., Zagreb 2002., 444.; Blaž MAĐER, Časti i dobru zavičaja, pretisak, Zagreb 1992., 176.-177.; Spomenica Niže pučke škole u Đurđevcu 1880.-1915., Osnovna škola Grgura Karlovcana u Đurđevcu; Izvještaj Više i Niže pučke škole u Gjurjjevcu te nižih pučkih škola u Čepelovcu, Budrovcu i Sirovoj Kataleni, Gjurjjevac 1915.; Rudolf STROHAL, Grad Karlovac – opisan i orisan, Karlovac 1906., pretisak, 307.; *Nezavisnost*, br. 17, 27. III. i br. 22, 1. V. 1909.; *Podravac*, br. 6, 1894.; br. 17, 25. IV. 1896.; *Hrvatske novine*, br. 16, 19. IV. 1906.)
6. Hrvatski biografski leksikon, sv. V, Zagreb 2000., 444.
7. S. KRČMAR, Hrvatski sokol..., 77.; *Hrvatske novine*, 44, 29. X. 1908.
8. Pravila Hrvatskog sokola u Đurđevcu, UOZV SP 1780/1908, kut. 5177/15, HDA
9. *Hrvatske novine*, 8, 18. II. 1909.; *Nezavisnost*, 8, 23. I. 1909. i 13. 27. II. 1909.
10. *Nezavisnost*, 20, 7. IV. 1909.
11. dr. Petar Mayer (13. III. 1878. – 4. V. 1939.), doktor prava (od 1907.), odvjetnik i javni bilježnik;

od 1902. službuje u Đurđevcu kao sudbeni pristav. Odvjetnički ured otvorio je 1905. godine. Kasnije postaje općinski načelnik (1911. – 1916.) i saborski zastupnik. Predsjednik mjesnog i kotarskog odbora Narodnog vijeća (1911. – 1918.). Zaslužan za otvaranje Više pučke škole u Đurđevcu 1914.; nadvojvoda (1923.) i predsjednik (1928.) Vatrogasnog društva. Voditelj Samostalne demokratske stranke u Đurđevcu 1928. (Spomenica Više pučke škole realnog smjera u Gjurjgvcu 1914.-1916.; Božidar ŠKURDIJA, Kratka povjesnica puhačkoga orkestra Dobrovoljnoga vatrogasnog društva iz Đurđevca, Đurđevečki zbornik 1996., Đurđevac 1996., str. 202.; Nezavisnost, br. 16, 17. III. 1907.; Hrvatske novine, br. 48, 25. XI. 1905.; Tjednik bjelovarsko-križevački, br. 10, 4. I. 1902.; Mato KUDUMIJA, Đurđevac u svijetu i vremenu, Đurđevac 1968., str. 113. i 117.; Mira KOLAR DIMITRIJEVIĆ, Trnovit životni put đurđevečkog političara Tome Jalžabetića; Đurđevečki zbornik, Đurđevac 1996., str. 257.; Izvještaj Više i Niže pučke škole u Gjurjgvcu, te nižih pučkih škola u Čepelovcu, Budrovcu i Sirovoj Kataleni, Gjurjgvec 1915.)

12. Nezavisnost, 25, 22. V. 1909.
13. Isto, 22, 1. V. 1909.
14. Isto, 29, 19. VI. 1909.; Hrvatske novine, 24, 10. VI. i 25, 17. VI. 1909.
15. Nezavisnost, 28, 12. VI. 1909.
16. Isto, 34, 24. VII. 1909.
17. Isto, 29, 19. VI. 1909.
18. Hrvatski sokol, 10, listopad 1909.
19. Tjednik, 43, 14. VIII. 1909.; Hrvatske novine, 32, 4. VIII. 1909. i 33, 12. VIII. 1909.
20. Spomenuta vojna glazba često je nastupala u Đurđevcu, kako na raznim svečanostima tako i na brojnim zabava i priredbama koje su priređivali čitaonica, sokolaši, vatrogasci i drugi. Glazbi je bila čast nastupati u Đurđevcu jer je pripadala spomenutoj pukovnici koja je bila slijednica slavne đurđevečke šeste krajiške pukovnije.
21. Hrvatske novine, 33, 19. VIII. 1909.; Nezavisnost, 37, 14. VIII. 1909. i 38, 21. VIII. 1909.
22. Nezavisnost, 40, 4. IX. 1909.
23. Hrvatske novine, 47, 18. XI. 1909.
24. Nezavisnost, 7, 15. I. 1910. i 10, 15. II. 1910.
25. Hrvatske novine, 22, 2. VI. 1910.
26. Nezavisnost, 31, 2. VII. 1910.
27. Isto, 38, 20. VIII. 1910.
28. Hrvatske novine, 46, 24. XI. 1910.
29. Hrvatski sokol, 11, studeni 1910. i 12, prosinac 1910.
30. Hrvatske novine, 8, 23. II. 1911. i 27, 6. VII. 1911.
31. Hrvatski sokol, 9-10, rujan-listopad 1911.
32. Nezavisnost, 28, 8. VI. 1912.
33. U to vrijeme, kao i krajem 19. st., djelovala su razna društva, udruge, zadruge i sl., koje nisu imale svoje prostorije, već su se sastajala po gostionicama. Te su gostionice, barem one veće, obavezno imale veće prostorije ili manje sale u kojima se moglo okupiti više ljudi. Stoga su u

njima održavane i razne zabave, koncerti, godišnje skupštine, svečani objedi i liječnički pregledi mladića za novećenje. Tako je bilo opće poznato u kojoj gostionici je bilo sjedište koje udruge, a ponajviše je to ovisilo o tome kojem društvu je vlasnik pripadao.

34. Nezavisnost, 34, 19. VII. 1913.
35. Isto, 18, 28. III. 1914. i 23, V. 1914.
36. Mira KOLAR DIMITRIJEVIĆ, Trnovit životni put đurđevačkoga političara Tome Jalžabetića, Đurđevečki zbornik, Đurđevac 1996., 257-258.
37. Jalžabetić je 1926. bio član nadzornog odbora Đurđevečkog Sokola. Hrvatski sokolski kalendar za 1926., Zagreb.
38. Naš list, 4, 16. II. 1924.
39. Pomoćna knjiga (Salda-Ceonti) 1930. – 1932., Trgovina Robert Brenner u Đurđevcu; knjiga je u vlasništvu Josipa Cugovčana iz Podravske Sesveta.
40. prof. Viktor Pogačnik (Đurđevac, 2. XII. 1874. – Đurđevac, 1945.) Gimnaziju je polazio u Zagrebu i Požezi, a filologiju svršio na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Kao profesor predavao je od kraja 1899. latinski i grčki na Velikoj gimnaziji u Mostaru te bio aktivan u hrvatskom kulturnom društvu Napredak. Potom 1908. odlazi u Sarajevo za upravitelja Više djevojačke škole, a 1911. postaje upravitelj Muške učiteljske škole. Od 1913. do 1915. Pogačnik je inspektor narodnih, trgovačkih i učiteljskih škola u Bosni i Hercegovini. Organizacijske sposobnosti dovele su ga 1916. u zemaljsku vladu na mjesto referenta zaduženog za socijalnu politiku gdje je preko Đure Basaričeka organizirao zbrinjavanje siromašne hercegovačke djece u sjevernu Hrvatsku a naročito u Podravinu. Zbog političkih razloga 1921. odlazi vrlo rano u mirovinu, s tek 22 godine radnog staža. Do 1927. je živio u Đurđevcu, kada se posvećuje politici. Na listi Hrvatske seljačke stranke izabran je u skupštinu osječke oblasti, a u Đurđevac se ponovno vraća nakon Basaričkovog ubojstva u beogradskoj skupštini jer je postao skrbnik njegove udovice Jelke i njene djece Borisa (28. VI. 1920. – 1942.; ubijen od strane partizana nedaleko Javorovca) i Ljubice (26. X. 1908.–1962.; pokopana u Đurđevcu) koja nije bila sposobna za privređivanje. U proljeće 1932. preuzima dužnost ministra šuma i ruda Kraljevine Jugoslavije, a uskoro se veže uz Jugoslavensku radikalno-seljačku demokratsku stranku, te kao takav ne biva dobro primljen u Podravini gdje je za nju agitirao. Nakon razrješenja dužnosti 1934. odlazi u stvarnu mirovinu. Odlikovao je Ordenom jugoslavenske krune prvog reda. Oženio je Anku rođ. Basariček, sestru dra. Đure Basaričeka, kod kojeg je stanovao za vrijeme školovanja. (Mira KOLAR DIMITRIJEVIĆ, Život i rad profesora Viktora Pogačnika, Podravski zbornik 1991., Koprivnica 1991., 131.)
41. Naš list, 9, 3. V. 1924.
42. Podravec, 16, 2. VIII. 1924. i 18, 5. X. 1924.
43. Uzdignuti humak u čast kakva događaja, obljetnice i sl.
44. S. KRČMAR, Hrvatski sokol..., 78.
45. Suzana LEČEK, Djelovanje Seljačke sloge u Podravini (1925. – 1941.), Podravina, vol. V, 9, Koprivnica svibanj 2006., 66-69.
46. Sokolski kalendar za 1927.

47. Podatke o Tomi Oreškoviću ustupio mi je njegov sin Božidar, umirovljeni dr. med. u Zagrebu, na čemu mu se iskreno zahvaljujem.
48. S. KRČMAR, Hrvatski sokol..., 79.; Rudolf HORVAT, Hrvatska na mučilištu, pretisak, Zagreb 1992., 140-142.
49. Podravske novine, 33, 15. VIII. 1931.
50. Vladimir ŠADEK, Prilozi za povijest kotara Đurđevac u vrijeme šestosiječanjeske diktature od 1929. do 1934.. Podravina, vol. IV, 8, Koprivnica prosinac 2005., 62, 63, i 69.
51. Pečat mi je ustupio Marijan Slunjski iz Đurđevca kojem se ovim putem zahvaljujem.
52. Mira KOLAR DIMITRIJEVIĆ, Hrvatski Radiša 1903. – 1945., Zagreb 2004., str. 334.; Spomenica Više pučke škole realnog smjera u Gjurjevcu 1914. – 1916., Osnovna škola Grgura Karlovcana u Đurđevcu.